

складніша. Як казав Юрій Ілленко, ми живемо в інформаційному просторі, який можна назвати блокадою.

Потрібно зрозуміти, що не так важлива сама фіксація комплексу малоросійства, він очевидний, як шляхи його подолання. Зрозуміло, що без інформаційного розблокування терапевтичних цілей досягти буде важко. Коли телебачення, радіоэфір і преса захоплені українофобами, то позитивні перспективи розвитку України просто неможливі.

Комплекс малоросійства і кочубейщини між собою тісно пов'язані. Тут, як на мене, йде мова про певну конкуренцію між елітами, яка справді часто супроводжується зрадою інтересів. Відомо, що Кочубей спочатку був у складі старшини, наближеної до гетьмана Мазепи. Пізніше він справді перейшов на бік ворога. Однак це було зумовлено не так інтелектуальним протистоянням з Мазепою, як особистими причинами, і подібні речі яскраво характеризують українську еліту, представники якої не можуть подолати особисті образи заради національних інтересів. Виходить так, що людина, образно кажучи, звертається до царя-батюшки, піклуючись лише про власні інтереси. Юрій Шевельов досить влучно окреслив це явище словом "кочубейщина". Тобто, якщо малоросійство стосується усього народу, то кочубейщина — це щось елітарне, в негативному сенсі.

Розглядаючи активність чи пасивність українського народу в історичному поступі, я намагаюсь відмовитися від зовнішніх причин. Москва, може, й ворог, але якщо ми самі за 20 років не спромоглися вибудувати україноцентричну історію, то чому, власне, Москва за нас має це робити? Багато хто ображений на Москву, але ж у неї є свої інтереси, Росія має свій шлях, хоч яким би він був. Ми справді можемо охарактеризувати його як імперсько-месіянський, але це, по суті, виправдано. Росія — величезна країна, й її керівництву потрібно якось утримувати під одним гаслом багато різних за своїм етнічним складом територій. Тому я б не займався демонізацією її образу щодо України.

Питання полягає в тому, а що ми, власне, робимо для своєї країни? Я не звинувачуватиму пересічних громадян, оскільки серед самої еліти немає розуміння того, що не можна, приміром, називати події Другої світової війни "Великою Вітчизняною війною". У жодній іншій країні світу не фігурує така назва, проте для французів чи поляків ця війна теж була вітчизняною. У середовищі еліти, істориків досі панує атмосфера "кочубейщини", коли окремі особистості до виборів президента проголошують одні ідеї, а після оголошення результатів займають зовсім інші позиції. У цьому питанні серед російських політиків та істориків існує певний консенсус, у них є уявлення про те, де Росія починається та де вона закінчується.

Наші ж історики чомусь бояться сказати про те, що в Київській Русі жили предки українців, бояться назвати Голодомор геноцидом українського народу, при тому, що сам засновник терміна "геноцид" — Рафал Лемкін — погоджувався з цим. Окрім того, ми постійно діємо, оглядаючись на Москву. Ця традиція якраз тягнеться з часів Кочубея, коли українська еліта зверталася до царя з проханням прийняти її під руку государеву. Росія в цих питаннях займається виключно поглибленням такої традиції. В Україні ж більшість міст півдня відмовляються шукати свої витоки, вважають, що походять від Катерини II, тобто з кінця XVIII століття.

Часто можна почути думку, що історик не повинен бути патріотом, але внаслідок такого погляду в суспільстві утворюється вакуум. Коли авторитетний історик чи політик говорить про те, що патріотизм і націоналізм — це погано, народ перестає розуміти, звідки ж він, врешті, походить. Грубо кажучи, якщо патріотом бути не модно, суспільство шукає інший вихід, йому вчасно підкладають під руку російський націоналізм. Дуже влучно пише Оксана Пахльовська про

те, що на інтелектуальному рівні народ прагне конкретних героїв, конкретних уявлень.

Звісно, в Україні існує не лише проблема ставлення до Росії. Окремо слід відзначити ідеалізацію західної цивілізації. Не можна робити примітивне протиставлення на кшталт: Росія — це темрява, Європа — це світло. Завжди потрібно думати про те місце, яке ми зможемо зайняти в Європі; про те, що її керівництво — це досить прагматичні люди, які не прийматимуть Україну у свій культурний світ з широкими об'їмами. Європа пропонує сценарії, відповідно до яких Україні теж доведеться відмовитися від деяких національних інтересів.

Підкреслюю — не можна зводити все до Москви як страшного ворога українського народу, це недостатньо відображає складність тієї ситуації, яку сьогодні маємо.

"УКРАЇНСЬКЕ "ВІКНО" ВРЕШТІ-РЕШТ ЗАПРАЦЮЄ"

Мирослав Маринович, віце-ректор Українського
Католицького Університету, Львів:

— Мене, по-перше, вразив високий професіоналізм автора цієї статті. Шевельов не просто викладає якісь тези — він імпровізує, як піаніст високої кваліфікації, який вільно гуляє по клавіатурі. Отож читати його статтю — справжня втіха, бо це імпровізація, але талановита, науково обґрунтована. Друге враження. У статті Шевельова дуже чітко проглядається візія, з якою я вперше ознайомився у російського історика Ключевського, а саме: про те, що були хвилі цивілізаційного впливу України на Росію, що малоросійська теза про те, що саме російська культура домінує, а українська — це щось таке вторинне, йде від комплексів, а не від історичної правди. Ключевський говорив про три хвили просвітництва, яке йшло з Києва, з України на Росію. При цьому дуже чітко, виразно з цієї статті видно, що спочатку існувало суто українське цивілізаційне вікно в Європу, через яке Україна досить довго вела активне спілкування з Європою. Тож українське бароко було б немислимим без цього цивілізаційного вікна. І дуже чітко з цієї статті видно, як Петро, а потім Катерина остаточно, нагло захопили це українське вікно, а прорубали вікно в Європу через Санкт-Петербург. Відтак циркуляція нових ідей з усіма можливими наслідками вже йшла не через Київ, а через Санкт-Петербург.

Сьогодні ми маємо ситуацію, коли працюють обидва вікна і йде величезне змагання між російською та українською культурами за те, як ітимуть ці потоки. Сьогодні Росія робить все у своєму стилі, тобто тяглість суто російських прийомів триває. Ідея "Русского мира" — це є, власне, ідея забезпечити циркуляцію російського вікна в Європу й отримання Україною цивілізаційних благ, уже перероблених російською свідомістю. Наслідок цієї боротьби сьогодні важко окреслити з науковою достовірністю. Я, звичайно ж, переконаний у тому, що українське вікно врешті-решт запрацює. Поки що ж воно працює не так, як слід. І досі з Європою в нас більше контактів у тому плані, що ми отримуємо, радше, відходи європейської цивілізації. А сама українська культура перебуває в дуже закомплексованому стані. Але я переконаний, що в майбутньому українське вікно запрацює! Хоч сьогодні, повторюю, ми опинилися у стані невизначеності, коли й українська, і російська культура мають перемоги, але мають і поразки.